

הערות בשולי חידושיו

של הר"י מלוניל

אוצר החכמה

מאת

הרב זלמן נחמיה גולדברג

ראש מערכת האנציקלופדיה התלמודית

הערות בשולי חידושי של הר"י מלוניל

רבינו שדבר שבמלכות גדולה נוהגים כאנשי גליל, לא אומרים בטלה דעתם, אבל דבר שרק עיר קטנה נוהגת כמו הוצל אומרים בטלה דעתם. אכן דעת התוס' שרק בדבר שנוהג איש אחד אומרים בטלה דעתו, אבל דבר שנוהגים רבים לא אומרים בטלה דעתם, וכל זה בתנאי שיש סיבה למה לא נוהגים כל העולם, כגון מקיים קוצים בכרם, שאילו לכל העולם היה גמלים, היו כולם נוהגים לגדל קוצים, אבל דבר שרק כאן נוהגים ולא כל העולם ואין סיבה לכך, בטלה דעתם. אכן לחכמים החולקים על ר"א בכלאים פ"ה מ"ח וסוברים שמותר לקיים קוצים בכרם, משמע שסוברים שבמקום שאין מקיימים מותר לגדל קוצים, שסוברים שאף שנוהגים כן, מ"מ במקום שאין נוהגין אינו אוסר אפילו כשיש סיבה למה בערביא מגדלין קוצין ובשאר ארצות אין מגדלים.

אכן מה שהקשה רבינו ממה שמשערים בגליל שהמוציא מים כדי לשוף חייב בגליל שנוהגים לשוף במים ולא אומרים בטלה דעתם, שלכאורה יש לתרץ שהוצאה תלוי בכל אחד ואחד מה נחשב שיעור, שהרי המצניע חייב בשיעור כל שהוא ואחרים צריכים שיעור גרוגרת. אכן יש לומר שדוקא

א. פו, א משנה ד בסוף. ושכבת זרע הפולט מן האיש שלא נכנס במעי אשה אע"פ שמסריח עדיין ראוי להזריע אפילו לאחר עשרה ימים כל שהיא לחה או שתוכל לחזור ללחות מטמאה את האדם הנוגע. יש בזה נפ"מ למעשה בימינו שיש רופאים שמכניסים זרע מהבעל לאשה, ואם זה בימי ספירת ז' נקיים הדין שפולטת גורמת שלא ימנו אותו יום בז' נקיים. ולפי דברי רבינו גם אם עברו על הזרע כמה ימים עדיין יש בזה דין פולטת, ואף שאשה הפולטת לאחר ג' ימים טהורה, כל זה כשהיה הזרע במעי אשה ג' ימים, אבל אם הזריעו זרע של יותר מג' ימים לא ברור בכמה ימים אז יסריח הזרע.

אכן נראה אם הזריעו במעי אשה ביום השביעי ופלטתה, נראה שאינה סותרת הספירה, שהרי ביום השביעי אחר שטבלה יכולה לשמש רק שזה תרבות רעה שמא תראה דם ותסתור, אבל לא חששו שמא תפלוט ותסתור ז' נקיים. מזה נראה שאין פליטה ביום הז' סותר לנקיים. אכן יתכן שזה רק אחר טבילת האשה אבל פולטת לפני הטבילה אולי סותרת. וצ"ע בכל זה.

ב. צב, ב ד"ה ואם תאמר בא"ד לא דמי גליל להוצל וכו'. היוצא מדברי

ו. דף קז, ב ד"ה ישב אחד על הפתח וכו' והיה יכול הצבי לברוח משם ובא השני וישב בצידו, השני לבדו חייב, שהרי הראשון לא עשה כלום, ואע"פ שמהנהו קצת שאם ילך וכו' יכול לברוח משם, אפילו הכי פטור הראשון שאין לנו לחייבו בשביל שאינו זו משם כיון שבשעת ישיבתו לא צד אותו כלל. הנה בדין השני בהמשך בישיב הראשון ומלאוהו והיה ניצוד לגמרי ובא שני וישב לפניו אע"פ שעמד הראשון והלך ועמד השני במקומו גרם שלו שלא ברח הצבי אפילו הכא פטור השני לפי שהיה ניצוד קודם בואו שמה. הנה בדין הזה כתב באבני נזר שני טעמים למה מותר לשני לישאר אחר שהלך הראשון ונמצא שכעת מה שהצבי ניצוד זה בגלל השני, טעם א' שכיון שהפעולה שעשה שהביא גופו לכאן בזה אין איסור, שהרי באותו שעה הצבי כבר היה ניצוד, ואחר שהלך הראשון אף שכעת הצבי ניצוד מחמת השני, מ"מ לא עשה השני מעשה ולא כוח שעל זה ניצוד, אלא גופו שעומד שם, ומלאכה בשבת על ידי גופו בלי כוח אינו אסור. טעם ב' שכיון שהצבי כבר ניצוד והשני רק גורם שימשיך הצידה ולא יתבטל, זה אין איסור בשבת, והרי זה כבית העומד ליפול שמותר להחזיק הבית בשבת שלא יפול. ומדברי רבינו שכתב שאין לחייב בגלל שלא זו, נראה כטעם הראשון שהצד בגופו בלי כוח אין איסור שבת. אבל בדין השני נראה מלשונו שהטעם שפטור זה בגלל שכבר ניצוד הצבי, וזה כטעם השני. וצריך לומר ששני הטעמים אמת. אכן יש נ"מ

מצניע, שבאותו שעה שמוציאו מחשיבו, אבל מים בגליל מדובר בכל מוציא מים אף שאינו מכווין כעת לשוף במים, ולכן אם לא מקום גדול כגליל היה פטור.

ג. צד, ב ד"ה פטור אבל אסור. אבל חייב חטאת ליכא כיון שכל כך מצער אותו. דברי רבינו אינם מובנים ובגמ' נראה שהטעם שפטור בגלל שפרשו רובם ומדרבנן אסור ובמקום צער התירו חכמים, ונראה שיש למחוק משפט זה (כיון שכל כך מצער).

ד. ק, א ד"ה חייב. שאם לא עכבה שם הרוח אמאי תני ברישא פטור. דברי רבינו צריך עיון למה חייב בנתכוון לזרוק לתוך ד' אמות ולא נתקיימה שנפל במקום שיש ד' אמות שנראה מדברי רבינו שחייב, וקשה למה חייב והרי לא נתקיימה מחשבתו ואין כאן מלאכת מחשבת. ואולי כוונתו לזרוק תוך ד' היינו שרצה לזרוק שיפול שם, ובאמת יש ד' אמות עד אותו המקום, רק הזורק חשב שאין ד' אמות שבזה חייב שיש מלאכת מחשבת. וכך פירשו בתוס' ב"ק כו ב ד"ה נתכוון לזרוק שתים וזרק ארבע שהכוונה שנמצאו ארבע.

ה. קה, א ד"ה ר' אליעזר אומר וכו'. אבל אם מערב שבת ארג בו משלוש חוטין ולמעלה והוא מוסיף עליהם בשבת אפילו אחד מחייב. לולא דברי רבינו היה נראה שגם אם מערב שבת ארג בו ב' חוטין ובשבת מוסיף אפילו אחד חייב וצ"ע.

חייב, ומסיים בצ"ע. [ואף שיש לומר שזה שנצרר הדם יותר בקל יצא כשיוסיף לחבול בו, א"כ גם נצרר לבד אינו מקלקל, אכן אם זה נחשב לתיקון עיין מה שכתבו תוס' שבת קו א ד"ה חוץ שדעת ר"ת שצריך שהתיקון יבא בשעת הקלקול, ועיין מה שכתב רע"א על גליון יור"ד סימן ב' סעיף ה' ד"ה לחלל שבת. ומדברי רבינו נראה שחייב שכתב שבהכאה מועטת יצא הדם הנצרר ולכן חייב על מה שנצרר.

ט. **קכה, ב ד"ה ממלאין בה. דשויה כלי [להך] זמורה מחובר.** נראה שאין כוונת רבינו שהזמורה מחובר לקרקע שהרי אסור להשתמש באילן, אכן אילן נמוך מג' טפחים משתמשים, והרי ממשיך שמא יקטום ויתחייב משום מכה בפטיש ולא אמר שיתחייב משום קוצר אלא הכוונה מחובר לדלי.

י. **קלד, ב ד"ה מרחיצין וכו'. ואפילו לר"א דמתיר לעשות מילה ומכשירה וכו' אבל היכא שאין לו מים מערב שבת שאין ראוי התינוק לקבל צער המילה לא שרי ר' אליעזר להביא איזמל או להחם חמים בשבת כדי שנמול בשבת כיון שאין ראוי לקבל התינוק צער המילה אין חובת המילה מוטלת עליו [ו] לא נחלל השבת עליו.** נראה לענ"ד שיש למחוק (להביא איזמל או) ולכתוב לא שרי ר' אליעזר להחם מים. ובדברי רבינו יש כאן סברא חדשה שגם לר' אליעזר אין היתר לחלל שבת שיגרום שהתינוק יהיה ראוי למילה

באם אחד מחזיק בכוח הדלת שלא יפתח, שבזה טעם הראשון לא שייך רק טעם השני. ולפי זה צבי שנכנס לבית ובא אחד וסגר דלת אחת ומחזיקו בכוח שלא יפתח, ואח"כ בא שני וסגר הדלת השניה, שאז יתחייבו שניהם שהרי כל אחד לא היה יכול לצוד הצבי לבדו, וזה אינו יכול וזה אינו יכול להלכה חייבים וצ"ע.

ז. **קז, א ד"ה והחובל חייב. ואם תאמר לר"י שסובר שחובל חייב רק בצריך לכלבו א"כ היכא שנצרר הדם אעפ"י שלא יצא חייב אמאי הא לא מהניא כלום.** [וא"כ מקלקל הוא, ונראה שיש לגרוס בהמשך כך] **ואם נתרץ דלא שייך בשמונה שרצים מקלקל** [שהרי הריגת שרצים אינה מקלקל גם חבלה בו אינו מקלקל, אבל קשה למה חובל באדם שיש לו עור שחייב גם בנצרר הדם, ^{אוצר החכמה} מקלקל שאין תועלת לכלבו. ועל זה

ח. **תירץ שאף שהתועלת יהיה לו כשיצא הדם בחוץ לכלב, מ"מ זה התחלת מלאכה להוציא דם, ולכן גם התחלה נחשב מתקן.** זהו הנראה בכוונת רבינו [ויש לתקן הלשון]. ועיין בתוס' יו"ט במשנה שחובל ולא יצא הדם רק נצרר הרי זה ככותב שם משמעון. ועיין מה שהקשה עליו בתוס' רע"א (אות קלג) וכתב שרק שחשב ליתן לכלבו דם הנצרר שישליך הבשר עם הדם הנצרר בו לכלב, ולכן גם בחשב שיתן לכלב כשיצא הדם, מ"מ כיון שראוי ליתן לכלב הבשר שהדם נצרר בו

סובר שמותר להכניס עצמו לסכנה, רק לפני שחל עליו מצות שבת, אבל להרמב"ן שמתיר למול לכל תינוק בשבת אף שמכניסו לסכנה יצטרך לחמם מים, א"כ למה בספק אסור וצ"ע.

יב. קלז, א ד"ה ובשר החופה בא"ד ואם מל בשבת ולא הסיר ^{אוצר החכמה} ציצין המעכבין המילה חייב חטאת שחילל השבת ולא עשה מצוה ואם בא שני ויגמור המילה מיפטר אותו ראשון מעון ויש לו זכות שעשה חצי מצוה. נראה שרבינו סובר שגם חצי מצוה של מילה דוחה שבת, וכדעת הרמ"א שהמנהג שאחד מל ואחד פורע בין בחול בין בשבת, ואף שהמל בשבת ולא פרע חייב חטאת, שם הטעם שמל ולא פרע לא קיים כלום, גם לא חצי מצוה שאין בזה שום מצוה, אבל בגמר **אחר** נעשתה המצוה כולה בתינוק שהרי הוא נימול, וע"כ שכל אחד עשה חצי מצוה.

יג. קלז, ב מל ולא פרע כאילו לא מל ואם כן בשבת חייב חטאת לפי שעשה חבורה שלא במקום מצוה. ויש לעיין והרי מקלקל הוא. וצריך לומר שסובר מקלקל בחבורה חייב. עוד יש לומר שגם למ"ד מקלקל בחבורה פטור, מ"מ כאן חשוב מתקן, לפי שהתחיל בחלק מהמצוה ואף שלא קיים כלל המצוה, אך מאחר שאם יפרעו אותו לאחר השבת נמצא שהמל הואיל קצת שאין צריך למול יותר, איגלאי שהיה תיקון ועיין לעיל אות ז מה שהבאנו מרע"א.

ואין זה בכלל מכשירים כמו להביא סכין.

יא. קלה, א ד"ה בן שבעה בא"ד ספק בן שבעה ספק בן שמונה וכו' אבל מימהל הכי נמי מהלינן, דאי בר שבעה שפיר קא מהיל, ואי בר שמונה מתתך בשר בעלמא וכו', וצריך שיהיה זהיר לחמם לו חמים מערב שבת כדי להרחיצו אחר המילה וכו' ואם נשפכו חמין אלו המזומנים לרחצו אחר המילה וכו' אסור למולו שהרי נצטרך לחלל עליו שבת משום ספק נפשות להקל. מדברי רבינו נראה שסובר כהרמב"ן שמותר למול אף שאין לו מים חמים לרחוץ אחר המילה, ולא כבעל המאור שאוסר למול. אולם כל זה כשודאי חייב במילה. אבל ספק בן ז' ספק בן ח' שיש ספק אם חייב במילה ומותר למולו מכח מ"נ, אבל להכניסו בסכנה אסור, שרק משום מצות מילה ודאי, מותר להכניס התינוק לסכנה, ואז נתיר לחלל שבת מספק, אבל כשיש ספק במצות מילה אסור להכניסו בסכנה. אבל צריך טעם לזה, שהרי הטעם שמותר להכניסו בסכנה הוא שבמקום מצוה אין איסור ליצור סכנה אף שיצטרכו לחלל שבת, נתיר גם ספק מצוה. ורק בדבר שאינו מצוה כלל אסור, שהרי אפילו בערב אסור להיכנס לספינה שיצטרכו בשבת לחלל, אבל לדבר מצוה מותר, וא"כ ספק מצוה למה לא יחשב גם דבר מצוה, ומסברא שמותר להיכנס בערב שבת בספינה גם בשביל ספק מצוה. ובשלמא הבעה"מ

יד. קמ, א ד"ה אין כוברים את התבן בכברה כדי שיפול המוץ הדק וכו' וישאר למעלה התבן שהוא מקנה השבולת דמיחזי כבורר. ויש לעיין למה כתב רבינו מחזי כבורר והרי הוא בורר ממש. ועיין בשער הציון בסימן שכד סק"א שכתב שנראה מרמב"ם שקבע דין זה בפכ"א שמדבר משבותין שזה רק איסור שבות. ואולי דס"ל דאין דרך ריקוד בתבן ועיין ברש"י עכ"ל. ולא מצאתי ברש"י. [א"ה: שמא כונתו לרש"י קמ, א ד"ה מוץ דמשמע דלא כהרמב"ם. וכ"מ בא"ר סק"א].

טו. קמא, א ד"ה אחד זה ואחד זה מותר. שהרי אינו מתכוון לא לבנין ולא לאשווי גומות ודבר שאינו מתכוון מותר כר' שמעון דפסיק רישא נמי לא הוי דהא לא ניחא ליה. מכאן נראה שדעת רבינו כדעת הערוך שפסיק רישא דלא ניחא מותר. אבל לא מובן כ"כ למה לא ניחא בזה שנסתמה הגומא.

טז. קמג, א ד"ה עצמות, קשים שאינם ראויים אלא לכלב. דעת רבינו כדעת תוס' ביצה ב, א ד"ה מגביהין, ולא כדעת רש"י שמותר גם עצמות שאינם לא מאכל אדם ולא מאכל בהמה. אמנם תוס' העמידו שמדובר בעצמות רכות שראויין לבהמה, ורבינו העמיד גם בעצמות קשות שאינם ראויים לבהמה אלא לכלב.

יז. קמד, ב ד"ה לתוך הקדירה, דסתם קדירה יש בה אוכל וכו' וסתם קערה אין בה אוכל ואפילו יש בה אוכל

כלי שני הוא ואינו מתערב עם האוכל היטב. נראה כדי להבין דברי רבינו צריך להוסיף שמדובר ביו"ט וכדעת ר"ת בתוס' קמד, ב, ד"ה חולב שאם בשבת הרי יש כאן מבשל. והחילוק בין קדירה לקערה שחולב לתוך קדירה חמה ואז מתערב עם האוכל, אבל לא לקערה שהיא כלי שני, אינו מתערב החלב עם האוכל. ורש"י פירש שבקדירה, שאין שותים מקדירה, מוכח שכוונתו למאכל החלב שחולב, אבל בקערה נראה שרוצה לשתות מיד. ובר"י פירש שבקדירה יש אוכל ובקערה אין אוכל. וברש"י לא ברור אם כוונתו כמו הרי"ף, או כוונתו שגם בקערה יש אוכל, אבל נראה שרוצה לשתות, או שגם בקדירה אין אוכל, אבל כוונתו להכניס באוכל, ואף שזכר נעשה משקה מ"מ אם כוונתו לעשותו אוכל בסוף, גם לא נחשב מפרק. וצ"ע בדעת רש"י.

יח. קמה, א ד"ה כבשין וכו' אם לאכול הכבשין סחטן וכו' מותר לכתחילה דלאו מפרק הוא ולא למשקה הוא צריך. כך גם לשון רש"י. ונראה שכוונתם לומר כמו שכתבו תוס' לעיל בדף עג ב ד"ה וצריך לעצים, שהקשו אמאי שרי ליהוי כמלאכה שאינה צריכה לגופה, אלא טעמא לפי שאין דרך דישה בכך. ולכן גם לר"י שסובר שאם סוחט למימיהם חייב חטאת, מ"מ כשסוחט לגופו אינה מלאכה כלל, ורק במכוון למימיהם מחשבתו עושה מלאכה, וכמו שכתבו תוס' סנהדרין כו, א ד"ה לעקל ובמהרש"א שם.

יט. קנג, א ד"ה מי שהחשיך. ואע"ג
דשלוחו של אדם כמותו. כך כתוב
ברש"י ואע"ג דשלוחו הוא. מכאן נראה
אוצר החכמה

כהסוברים שאיסור אמירה לגוי בשבת
שאסור מדרבנן, הוא מחמת הדין שיש
שליחות לגוי לחומרא. ועיין חת"ס.

אורח חיים 16/08/2018